

Litteratur og Kritik.

Gordon Norrie: Georg Heuermann, 1723—1768. Et Bidrag til dansk-norsk Medicinal- og Kulturhistorie. Kjøbenhavn (Jacob Lund). 1891. (198 SS.)

Lægevidenskaben befinder sig for Øjeblikket i en anstrengt og energisk Fremarbejden, støttet til alle Nutidens rige exakte Hjælpemidler, den har ikke Tid til at skue tilbage, dens Aand er alt andet end historisk. Man behøver blot at læse de obligate „historiske“ Indledninger, der som en Indrømmelse til Traditionen fremdeles pynte de fleste medicinske Doktor-disputatser. De skulle bevise den fordybede Indsigt i Videnskabens Udviklingshistorie, som en med jus docendi udstyret Mand efter gammeldags Opfattelse ikke maatte undvære, men i Virkeligheden bevise de alt andet. Ikke ganske sjelden bære de Præget af simpelthen at være udskrevne af en eller anden tysk Forfatter uden selvstændig Forstaaelse og kunne derfor ogsaa gjøre sig skyldige i Fejltagelser, der synes en Medicinal-historiker utilgivelige. I Overensstemmelse med denne Strømning er Nutidens medico-historiske Litteratur kun fattig, navnlig sammenlignet med den i en foregaaende Periode tildels under naturfilosofisk Indflydelse udviklede Rigdom.

For den fædrelandske medicinske Histories Vedkommende komme særlige Synspunkter med i Betragtning. Et Lands Lægevidenskab udgjør dog altid et Led i dets hele Kultur- og Aandsudvikling, og paa Forhaand skulde man nok kunne antage, at netop en Videnskab, der lige fra Hippokrates har havt til Valgsprog „nil humanum a se alienum“, maatte

have Momenter af nogen Betydning i sig, og at Alle for Fædrelandets Forhold interesserede, Læger og andre, vilde lægge Vægt paa at faa den medinddraget under historisk Bearbejdelse. Men det har hidtil hos os egentlig ikke været saaledes. Selve den medicinske Litteratur, der dog vel nok tør siges at have sin ejendommelige nationale Betydning, har man hidtil ikke bekymret sig synderlig om at faa virkelig medoptagen i den almindelige Litteraturhistorie. Vor banebrydende Forfatter N. M. Petersen, der har en saa fint vibrerende Følelse og Forstaaelse af vort Aandslivs Rørelser ogsaa paa selve Videnskaberens Omraade, stiller dog Medicinen som et irrelevant Element simpelthen udenfor og siger lakonisk: „Lægevidenskaben griber, naar ikke andre Omstændigheder komme til, ikke saaledes ind i den øvrige Literaturs Dele, at den for deres Skyld skulde tildrage sig fortrinlig Opmærksomhed.“ Dens Historie har efter hans Mening nærmest kun Interesse for Fagmanden. Og nægtes kan det ganske vist heller ikke, at Lægevidenskaben, til Trods for dens særlig nøje Berøring med alt Menneskeligt, ved sine Forudsætninger gjør en virkelig Tilegnelse vanskelig for Almenheden. Men naar saaledes en almindelig historisk Spore til at bearbejde den danske Lægevidenskabs Historie har manglet, er det forklarligt nok, at Studiet deraf har ligget noget brak, og at enkelte, der have havt Forudsætninger for at anstille saadanne Forskninger, t. Ex. vor fortjente Medicinalhistoriker A. F. Bremer, fortrinnsvis fængsledes af Medicinens almindelige Historie. Her havde man for sig Videnskabens Koryfæer og alle dens ledende Bevægelser, medens det lille Lands særlige Historie i Reglen kun kunde byde Dii minores og en mer eller mindre mat Afglands af de store Kulturlandes videnskabelige Herlighed.

Ubearbejdet har dog den danske Medicinalhistorie ikke ligget hen. Under vor store nationale Vækkelsesperiode i Aarhundredets første Halvdel skete der ret energiske Tilløb til at opklare den ved første Haands Kilddeforskninger, navnlig foretagne af Herholdt og Mansa. Efter samme omfattende Plan bleve dog de af disse efterladte Samlinger ikke senere fortsatte. Foruden i mindre, hovedsagelig akademiske Afhand-

linger om specielle Emner, og navnlig om enkelte særlig fremragende danske Videnskabsmænd (Th. Bartholin, Chr. Johan Berger), dyrkedes Fædrelandets Medicinalhistorie senere navnlig af to Provindslæger, Dr. Cold og Dr. V. Ingerslev. Disse have imidlertid ved deres Stilling været hindrede i Arkivstudier i Kjøbenhavn, og Kildeforskninger i videste Forstand ligger der saaledes ikke til Grund for deres Arbejder. Ved udstrakt Benyttelse af trykte Kilder have disse to Forfattere dog kunnet naa vigtige Resultater, og Dr. Ingerslev har — netop ved Impulser fra Dr. Colds Disputats om Lægevæsenet paa Christian IV's Tid — efter en Aarrækkes utrættelige Arbejde kunnet udgive det danske Lægevæsens Historie fra de ældste Tider til Aar 1800. De heri givne Oversigter over Lægevidenskabens Forhold og Vilkaar i de forskjellige Perioder ere udarbejdede med megen Grundighed og ville sikkert ved fremtidig Forskning i de fleste væsentlige Træk vise sig korrekte. Men det Givne er, som Forfatteren ogsaa fremhæver i Fortalen, nærmest kun Medicinalvæsenets og ikke selve den danske Lægevidenskabs Historie, og de nævnte Oversigter ere altsaa kun en solid Ramme, der om muligt skulde udfyldes. Dette er ogsaa derefter forsøgt, navnlig af afdøde Professor Panum, som i to akademiske Afhandlinger har givet en Skildring af Universitetsmedicinens Udviklingshistorie, altsaa en meget væsentlig Side af den egentlige Lægevidenskabs Historie. Disse Afhandlinger give ikke lidet Udbytte, men efter at han i den sidste har forladt Thomas Bartholin, bliver hans Fremstilling for den følgende Tid væsentlig kursorisk, ligesom den ogsaa bærer Vidnesbyrd om, at vor berømte og højtfortjente fysiologiske Forsker med sine øvrige Fortrin ikke forenede en Historikers Aandsdisposition.

Hovedresultatet af Panums Fremstilling, at den danske Medicin efter den korte Bartholin'ske Glandsperiode i lange Tider, til over Midten af det 18de Aarhundrede, er meget fattig paa Lynglimt, er i det Væsentlige korrekt. Og Forfaldsperioden tager sig tilmed særlig nedtrykkende ud netop ved Modsætningen til den Bartholin'ske Æra, der paa en Gang stillede den danske Medicin paa en ledende og toneangivende

Plads i Udviklingen. For saa vidt kan det ogsaa være i sin Orden, at denne Æra med Forkjærlighed har været Gjenstand for litterær Fremstilling — den er som et væsentligt Element af Medicinens almindelige Udviklingshistorie ogsaa stadig behandlet af udenlandske Medicinalhistorikere —, og at derimod Taushed har hersket om den Efter-Bartholin'ske Tid. Imidlertid turde det dog vise sig, at ogsaa denne Tid kunde fortjene en lidt nøjere Granskning, ikke alene paa Grund af de supplerende Oplysninger til Landets Kulturhistorie, som altid ville resultere af en saadan, men ogsaa fordi man heller ikke her vil finde Alt Graat i Graat, fordi ogsaa her vil kunne opdages Skikkelser, som i høj Grad formaa at fængsle Interessen, og som derfor have særlig Krav paa at fremdrages. Et lysende Vidnesbyrd derom afgiver det nylig udkomne Skrift af Dr. Gordon Norrie om Georg Heuermann. Denne i sit Hjemland saa lidet paaagtede fysiologisk-kirurgiske Videnskabsmand er en saadan fængslende Skikkelse, en Begavelse af Betydning og tillige en meget ejendommelig Personlighed.

Skriftet fremtræder strax i Fortalen med megen Beskedenhed, hvad der ogsaa er i sin Orden, baade fordi det omhandler en obskur Periode i den i og for sig ikke særdeles højt æstimerede danske Medicinalhistorie, fordi det i Stedet for at behandle Celebriteter som Thomas Bartholin, Steno, Ole Borch, Heinrich Callisen har til Gjenstand en kun af Faa kjendt, lidet omtalt lægevidenskabelig Personlighed, og tillige fordi selve Skriftet unægtelig i Fremstillingen lider under en vis Ubehjælpssomhed. Dette har Forf. rigtig følt og fremhæver i Fortalen, at han kun med Betænkelighed har indladt sig paa Arbejdet, da han aldrig tidligere har givet sig af med historisk Forfatterskab. Han har som grundig Oftalmolog søgt at sætte sig ind i sit Specialfags Historie og er derved stødt paa Kirurgen og Øjnelægen Heuermann, der saa lidt efter lidt har fængslet ham i saa høj Grad, at de indsamlede Notitser have afgivet Stof til en Monografi. Han har afdelt Skriftet i fem Afsnit; det første udgjør en Indledning, det andet en Biografi, det tredje og fjerde behandler Heuermanns lægevidenskabelige Arbejder, og i det femte gives nogle afsluttende og resumerende Betragtninger.

En saadan Plan vil jo ogsaa kunne sikre Emnet en udtømmende Behandling.

I Indledningen har Forfatteren søgt at skildre Lægevidenskabens og Lægernes Forhold og Vilkaar i Danmark ved det Tidspunkt, hvor Heuermann uddannede sig og virkede. Men under Indsamlingen af Data er Forfatteren aabenbart bleven overvældet af disses Mængde og har ikke ret formaaet at beherske sit Stof. Om de forskjellige Institutioner og Forhold giver han en stor Del spredte Oplysninger, flittigt samlede og gjengivne, tildels dog efter temmelig let tilgængelige Kilder. Men det, som man vel navnlig vilde søge i en Indledning, en orienterende Fremstilling af den daværende danske Lægevidenskabs almindelige Udviklingsforhold som det Medium, af hvilket Heuermann voxer frem, dette skorter det noget paa. Og det maa saa meget mere beklages, som Lægevidenskaben netop dengang var i en ejendommelig, urolig Brydnings- og Gjennembrudsperiode, der maatte udøve en indgribende Indflydelse paa en søgende, fremskridtsivrig Læge som Heuermann.

Den gamle Skolastik beherskede til Trods for det sidste Aarhundredes anatomisk-fysiologiske Opdagelser endnu væsentlig de medicinske Fakulteter baade i Norden og ved de fleste tyske Universiteter. Af disse var det egentlig kun det nye Universitet i Halle og det endnu nyere i Göttingen, som med Kraft havde søgt at emancipere sig derfra. I Halle havde Pietismens Revolution sat sine dybe Spor ikke blot i Theologien, men ogsaa i Medicinen og hævdede de rent praktiske Synspunkters Vigtighed ligeoverfor den abstrakte Dialektik, om end den nye medicinske Skoles Stifter Stahl i sin Grund endnu tildels var et Barn af Skolastikens Lærdom og viser det i sin Doktrin Animismen. Men medens Stahlianismen vel i sine videre Konsekventser fik væsentlig Betydning for den egentlige Medicin, var det dog Göttingen, Halles Rival og snart Overvinder, der navnlig ved sin eminente Koryfæ Haller gennemførte den afgjørende Reform af hele Lægevidenskaben i rationel-empirisk Retning, fra Udgangspunktet i stringent anatomisk-fysiologisk Forskning, og derved efterhaanden fik en afgjørende Indflydelse ogsaa paa Kirurgiens Udvikling. Ved

Siden af og fra første Færd ganske udenfor disse lægevidenskabelige Bevægelser stod Tysklands og Nordens praktiske Kirurger, Barbererne. Den gamle Skolastik kunde dette ulærde Laug aldrig komme i nærmere Forbindelse med, derimod var der en Mulighed for Forstaaelse med de to nyere Retninger, med Stahlismen i dens praktiske Konsekventser og med den fra Galenismen emanciperede, naturvidenskabelig-empiriske Forsknings-Videnskab i Göttingen. Det er ogsaa fra dette sidste Sted, at Kirurgen Heuermann faar sine væsentlige Impulser.

Havde Forf. i nogle Sider af Indledningen kunnet orientere Læseren i disse Hovedmomenter, vilde han have lettet Forstaaelsen af Heuermanns Optræden og Virken. Nu vil adskilligt i Fremstillingen kun vanskelig forstaaes, og naar Forfatteren længere hen i Skriftet af og til kort hentyder til Betydningen af den Stahl'ske og Haller'ske Retning i Lægevidenskaben som noget almindelig bekjendt, da forholder dette sig næppe saaledes. Et ret godt Kjendskab dertil tør Anm. maaske forudsætte hos den ikke særdeles store Kreds, der har overværet hans Forelæsninger over det 18de Aarhundredes danske Medicin, og til hvilken Forf. har gjort Anm. den Ære at slutte sig. At disse Forelæsninger, der netop udførlig have dvælet ved de nævnte Fundamentalmomenter og deres Indvirkning særlig paa den danske Lægevidenskabs Udvikling, ikke endnu have kunnet fremkomme i Trykken, maa Anm. derfor beklage. De vilde forhaabentligt ret heldigt have kunnet supplere og belyse Forf.'s Skildring af Heuermann.

En vis Fremstillingsmangel kommer ogsaa til Syne i Skriftets næste Afsnit, Biografien. Forf. har med overordentlig Utrættelighed og Kjærlighed til sit Emne af trykte og utrykte Kilder samlet talrige Oplysninger om Heuermann, han er derved ogsaa bleven bekjendt med mange andre Detaildata, som han benytter Lejligheden til at notere; men heller ikke her formaar han ret at beherske sin Stofmasse. Om Heuermanns ydre Liv faar man vistnok ikke lidet at vide, og der fastlaas flere vigtige og interessante, aldrig tidligere opklarede Momenter og da navnlig, i hvilken Udstrækning han har virket som Universitetslærer, samt at han, i Modsætning til de aller-

fleste af den Tids Videnskabsmænd, aldrig har studeret udenlands. Men for saa vidt som en Biografi skal indbefatte en fyldig Karakteristik af hele Vedkommendes Personlighed, kan den foreliggende Skildring neppe tilfredsstillende. Til en saadan virkelig Forstaaelse af Heuermann vil man i ethvert Tilfælde kun kunne naa ved Sammenstilling af dette Afsnit med de to udførlige derpaa følgende, som behandle hans hele litterære Produktion, hans Fysiologi i 4 Bind, hans Kirurgi i 3 Bind (en Rekapitulation af Universitetsforelæsninger) og tilsidst et Bind „vermischte Bemerkungen“. Disse Afsnit ere uden Sammenligning de interessanteste og betydningsfuldste i Dr. Norries Skrift.

Først af de meget udførlige Citater og Referater af Heuermanns literære Arbejder faar man et levende Indtryk af, hvilken ejendommelig fængslende Personlighed og Videnskabsmand han har været, og man faar tillige deraf i det mindste noget af en Nøgle til Forstaaelsen af, hvorfor hans Fortjenester ere blevne i høj Grad undervurderede af hans danske Samtid og dermed tillige glemte af Eftertiden. Han er den altid lige utrættelige, lige videbegjærlige Mand, der sætter al sin Kraft ind paa at naa videre i lægevidenskabelig Opklaring, der bestandig finder sin højeste Glæde og Tilfredsstillelse i at komme til nye og sikrere Standpunkter. Naar en tysk Historiker har kaldt ham „der gelehrte Heuermann“, og Forf. ogsaa anser dette Epitheton for betegnende, saa er det dog med meget tvivlsom Berettigelse. Lærd efter Datidens Opfattelse var han i ethvert Tilfælde paa ingen Maade. Han har kun faaet en meget tarvelig Undervisning i Krügers kirurgiske Theater og, efter at have vendt sig til Universitetet, hos Buchwald, han har aldrig foretaget den for en fyldig videnskabelig Uddannelse vigtige Studierejse, han har aabenbart kun kunnet skrive sit Modersmaal, Tysk, og dette endda maadeligt nok, og hans hele Fremtræden har saa lidt af den egentlig lærde Type, at den langt snarere karakteriserer ham i hans første Udviklings-Stadium som Barber-Kirurg, vel at mærke som den med alle en Forskers Egenskaber rigt udstyrede Barber-Kirurg. Han er den umiddelbare, af lærd Abstraktion uberørte Autodidakt,

der netop ved sin Frihed for alle de tyngende Forudsætninger, som fulgte med den lærde Uddannelse, kan tumle ugenert med de videnskabelige Opgaver, kan se bort fra alt andet end sin Erfarings Vidnesbyrd og aldrig hæmmes af Autoritetsfrygt. Det er forfriskende at se en Udtalelse af ham som denne om Hippokrates: „Obgleich ich nun den Werth der Schriften dieses Mannes sehr wohl kenne, so bin ich doch einer von denen, welcher nicht alle Aussprüche desselben für Orakel ansiehet, sondern sich viel lieber durch die Erfahrung unterrichten lässet.“ Man bemærke blot, at denne allerede i sin Form lidet akademiske Udtalelse fremkommer i en Periode, hvor den naturvidenskabelig reformerede Galenisme, saaledes som den fornemmelig repræsenteredes af Sydenham og Boerhave, søgte sin Styrke i særlig inderlig, ja slavisk Tilbedelse af Hippokratismen, hvor de traditionelle akademiske Disputationer — Hovedudtrykket for Tidens medicinske Lærdom — oftest drejede sig om ærbødig og minutøs Fortolkning af hippokratiske Læresætninger, og hvor selve Heuermanns akademiske Lærere, B. Buchwald og Lodberg Friis, vare vel ikke store, men i ethvert Tilfælde typiske Repræsentanter for denne ensidige og trods Hippokratismens Fane væsentlig skolastiske Retning. Heuermann læser og gransker med megen Iver i alle mulige foreliggende Skrifter, og derfor anser Forf. ham vel for „lærd“; men det er alt andet end typisk lærd Granskning, det er nærmest kun Auto-didaktens ivrige Søgen efter noget, han kan benytte til Sammenligning og kritisk Sammenstilling med, hvad han selv ved sine egne lagttagelser finder — dette er dog for ham det Eneste, som har virkelig Gyldighed.

Netop ved denne Friskhed, ved det forudsætningsfrie Udgangspunkt i hans egen lagttagelse og Erfaring faar hans hele videnskabelige Arbejde et originalt, et dristigt Præg. Oftere kommer han til rigtige Resultater, der genialt foregribe Udviklingen og næppe kunde forstaas af Samtiden. Naar han saaledes med et Slag klarer Synkningsmekanismens indviklede Forhold, eller naar han fremsætter en i mange Henseender korrekt Opfattelse af Øjets Akkommodation, saa betragtedes saadant vistnok af hans fleste Samtidige som vildt Fantasteri —

ja selv den store Haller benægtede Akkommodationen. Som Kirurg og praktisk Oftalmolog viser han lignende Egenskaber. Han er en af de første, der ubetinget slutter sig til og anvender Daviels Methode for Stæroperation, hvilken afgjort bryder med det ligefra Oldtiden gjældende. Gjennem lange Tider er hans Pionerstilling paa dette Punkt bleven saa fuldstændig glemt og overset, at man almindelig har antaget Kirurgen Withusen for at være den, som indførte denne epokegjørende Operationsmethode her i Landet (1810). Som Operatør faar han de dristigste Indfald, udfører dem uden lang Overvejelse og med den tillidsfulde Autodidakts sædvanlige Held. Indgreb, som man endog nu under Antiseptikens Æra vilde betænke sig meget paa, betragter han som den simpleste Sag af Verden. Ogsaa i denne Henseende minder han meget lidet om en Lærd, men mere om en af de omrejsende „Snidere“ — kun er han langt bedre funderet i anatomiske Kundskaber, end disse i Reglen vare. Netop dette giver ham den fremragende Betydning som Videnskabsmand og Lærer, at Friskheden og Genialiteten stadig gaar Haand i Haand med en utrættelig og grundig Forskning paa de Omraader, han dyrker, den anatomiske Fysiologi og den praktiske Kirurgi. At han under sin mangeaarige og ligeledes højst ufortrødne Virksomhed som Prosektor og Vikar for de magelige Fakultetsmedlemmer udfyldte Savnet af Undervisning i stort Omfang, og at han maa have været en livlig, fornøjelig og fængslende Lærer, saa at Jensenius's Udtryk derom „florida eloquii felicitas“ ere mere end en sædvanlig rhetorisk Blomst, deri har Forf. sikkert Ret.

I Skriftets Slutningsafsnit fremhæves fortrinsvis Heuermanns overordentlige Anerkjendelse i Tyskland og hans paa-faldende Uændsethed herhjemme. Forf. har ved sine ivrige Efterforskninger ikke kunnet faa denne Gaade løst, ligesom han overhovedet ikke har været i Stand til at finde ret mange Oplysninger om Heuermanns nærmere personlige Forhold. Som allerede antydet troer Anm. dog, at ved en Vurdering af alle de spredte, i Skriftet foreliggende og tildels her fremdragne Data kan deraf uddrages en i det mindste nogenlunde plausibel Forklaring af dette interessante Spørgsmaal. Nogen Betydning

har vistnok det Moment, der antydes af Forf. som en Mulighed, at den af den Callisen'ske Kreds udviklede, i det Hele tydelige Bestræbelse for at stille denne kirurgiske Kapacitet paa en saa høj Piedestal som muligt, naturligt har medført en Tendens til at trykke Forgængeren Heuermann, den aabenbart i flere Henseender større kirurgiske Begavelse, ned og stille ham saavidt muligt i Skygge. En saadan mulig bevidst Optræden fra denne Kreds's Side maa imidlertid naturlig forudsætte en Opfattelse af Heuermann, der i det Mindste tildels kan retfærdiggjøre eller dog undskylde den. Thi vel ere Menneskene ikke saa gode, som de burde være, og ikke fremmede for Uretfærdighed, navnlig naar det gjælder egne Interesses Fremme. Men Momenter til en i det Mindste subjektiv Retfærdiggjørelse ville dog sjelden mangle, og hvad det foreliggende Spørgsmaal angaar, ere saadanne lette at paavise. Callisens varme Beundrere have umulig kunnet paaskjønne Heuermann, saa diametralt forskellige som disse to Kirurger i hele deres Aandsdisposition og Standpunkt vare. I deres første Udvikling er der Lighed, idet de begge vare Holstenere, udgik fra dannede Hjem, begyndte paa Barberstuen og vare Simon Krügers Disciple. Men senere kommer den afgjørende Forskjellighed noksom frem. Heuermann vedbliver i Kjøbenhavn at være Tyskeren og skriver kun paa Tysk (hvorved det dog er saa fejlagtigt som muligt med N. M. Petersen at regne ham til de indvandrede Fremmede). Callisen assimilerer sig efterhaanden med den danske Nationalitet og bliver en fin dansk Stilist. Denne Forskjel har vel sin naturlige eller nærmeste Grund i, at denne sidste lever i en i national Henseende videre udviklet Periode end hin, men den udtrykker dog tillige Forskjellen i Aandsdisposition. Callisen er det smidige Naturel, der efter at have opnaaet akademisk Borgerret og Doktorgrad og derefter foretaget den store, Blikket udvidende, modnende Studierejse kan gaa fuldt og helt over i den fornemme, lærde Lejr og blive en fremragende Homo literatus, der ogsaa fører den latinske Pen med Elegance og Færdighed, kan tilegne sig en til det aristokratiske Standpunkt svarende konservativ Aandsretning. Kun med Ulyst giver han sig af med større Opera-

tioner og lignende grove Forretninger, medens han finder sin Styrke og sin Hæder ved Skrivebordet. Om han end selvfølgelig aldrig blev en saa platonisk kirurgisk Professor som Haller, der under sin mangeaarige Virksomhed som saadan aldrig rørte eller vilde røre noget Menneſke med en Kniv, saa har Callisen ikke ganske lidet i sig af den gammeldags lærde Retning, hvilken den store Göttinger-Reformator mærkelig nok som Kirurg tilhørte. Lige over for nye, dristige Operationsmetoder stiller Callisen sig i sine berømte kirurgiske Lærebøger i Reglen kølig, fraraadende, og er overhovedet som Docent altid den værdige, reserverede Lærde.

Men naar det var Personligheder af den Type, der indgød Datiden Højagtelse og havde Kurs — og den modne, alsidige Aandsudvikling, den fordybede Dannelse vil iøvrigt jo altid have Kurs --, saa ligger det nær at antage, at Modsætningen til denne Type, den i det Mindste efter Datidens Opfattelse halvdannede Heuermann, ikke kunde komme til at gjælde meget. Han havde vel taget sin Doktorgrad, men derefter ikke gereret sig som nogen værdig Doktor. Han viste sig kun som den, hvem Tode kunde stemple som „ein höchst mittelmässiger Schriftsteller“, som den, hvem et samtidigt lærd Tidsskrift modtager med et medlidende Skuldertræk, fordi han ikke „fra Ungdommen af havde været ordentlig anført til Studeringer“, som den, der blot ved sin Mangel paa akademisk Form maatte virke frastødende paa de Fintdannede — der f. Ex. kunde betegne Hippokrates som „dieser Mann“! Han tumlede fremdeles om i Kjøbenhavn som en stor, hazarderet Snider, som en af de foretagsomme, tolererede Operatører. Han havde vel den Ære at vikariere for Buchwald ved Universitetet, men heller ikke hans friske Originalitet som Docent kunde Samtiden ret forstaa at skatte. Foruden den mindre ansete Kirurgi docerede han unægtelig ogsaa normerede, vel anskrevne Fag som Anatomi og Fysiologi, og han stod som Lærer heri, om end med altid aarvaagen Kritik, paa den store Göttingers Standpunkt. Men selve Hallers hele naturvidenskabelige Standpunkt var i mange Aar kun lidet forstaaet, i ethvert Tilfælde hertillands. Hans første fysiologiske Lærebog,

„primæ lineæ physiologiæ“, trængte ikke hurtig igjennem, og Mangel paa virkelig Forstaaelse af hans videnskabelige Bestræbelser, ogsaa i Tyskland, var vistnok en medvirkende Grund til, at han i 1753 pludselig opgav hele sin Universitetsvirksomhed i Göttingen og melankolsk skjulte sig mellem sin Hjemstavns Bjerge. Naar Haller tidlig havde vundet stort Ry, var det netop, fordi han ikke som Heuermann var den autodidaktiske, raske Experimentator og forudsætningsfri Ræsonnør, men fordi hans alsidige Begavelse og rige Aandsudvikling ogsaa havde meget væsentlige Elementer i sig af den gammel-dags lærde Polyhistori. Saaledes kunde Heuermann heller ikke ved sin Tilknytning til den nye naturvidenskabelige Göttingerskole sikre sig en gunstig Position eller et særlig gunstigt Omdømme i Fædrelandet. Han havde overhovedet den ikke lette Lod i sin lagttagelses Konklusioner at komme forud for sin Tid og maatte vistnok efter Omstændighederne være meget tilfreds med at opnaa at blive titulær Professor medicinæ — med Designation uden Oprykningret!

At han kunde blive forbigaaet ved forskellige Lejligheder, er derfor heller ikke egentlig paafaldende, og noget af det, som Forf. anser for Forbigaaelse, er det vistnok i Virkeligheden ikke. Til Overmedikatet paa det nye Frederiks Hospital kunde det saaledes neppe falde Heuermann ind at aspirere, og i hvert Tilfælde vilde han, der til Trods for sin Doktorgrad dog helt igjennem var Kirurgen, aldrig være kommen i Betragtning, selv om Jensenius foruden at være en velmeriteret, ren medicinsk Doktor ikke tillige havde haft det Held at være A. G. Moltkes Protegé og Læge. Naar man foretrak Rottbøll til Oprykning i Universitetets Professorater, var dette ogsaa kun ganske naturligt. Thi denne havde, ved Siden af sine uomtvistelig lovende Egenskaber, det i Datidens Øjne store Fortrin at være legitimt og fuldt uddannet i Videnskaberne baade hjemme og paa Studierejse. Heller ikke Hennings's Valg til Generaldirektør efter Krügers Død kunde Heuermann med Rette betragte som en Forbigaaelse. Til Posten var paa Forhaand en ren Kirurg nærmest, og naar man i Hennings havde en saadan, der var uddannet efter Tidens

Desiderat, en stor Studierejse, var i en passende Alder og havde den fornødne Modenhed, saa var det rimeligt nok at foretrække ham for den, tilmed temmelig unge Heuermann. At denne ikke naaede nogen særlig fremskudt Stilling i Samfundet, finder ovenikjøbet en nærliggende Forklaring blot deri, at han aabenbart levede fuldt i umiddelbar Glæde over sin Videnskab og sin Forskning og næppe har havt udviklede Anlæg for at trænge sig frem og benytte alle Chancer — og saa i den Henseende staar han i Modsætning til Callisen, der næppe har manglet saadanne Anlæg.

Men medens Heuermann altsaa hertillands blev overset og hans Skrifter ingen væsentlig Indflydelse fik paa vor lægevidenskabelige Udvikling, kom han hurtig til at indtage en anselig Stilling i Tyskland. Vel vare de tyske Recensenter ogsaa frastødte af hans ulærde Sprog og Fremstillingsform, men samtidig forstod man der at vurdere Begavelsen. For Fysiologiens Vedkommende fik han en yderst hædrende Modtagelse af Haller, der heller ikke stod mere grundmuret i sin Experimentalforsknings Position, end at den unge københavnske Videnskabsmands Bistand maatte være ham meget velkommen. Og i Kirurgien gjorde Tyskland lidt efter Aarhundredets Midte betydelige Fremskridt, ved Universiteterne fremstode dygtige Lærere, og ogsaa de ulærde Kirurgskoler, saaledes navnlig Berlins, bleve den Krügerske i København langt overlegne; man forstod at vurdere det dygtige og nye i Heuermanns Operationslære efter Fortjeneste. De paapasselige tyske Medicinalhistorikere have bestandig siden, saaledes som Forf. fremhæver, trofast beholdt Heuermann indregistreret mellem sin Tids fremragende Kirurger og Oftalmologer. Noget paafaldende kan der ganske vist være i, at vor danske Medicinalhistoriker F. Bremer — som anført af Forf. — ikke nævner Heuermanns Navn, tilmed da hans Kompendium i Medicinens almindelige Historie er udarbejdet med Benyttelse af tyske historiske Værker. Men man maa dog i saa Henseende tage med i Betragtning, at dette danske Kompendium i Behandlingen af hin Tidsperiodes Kirurgi er meget kortfattet, saa at kun de særlig fremskudte officielle Autoriteter netop nævnes. Det er saaledes

dog næppe ganske retfærdigt, naar det Eftertryk, hvormed Forf. betoner denne Udeladelse, tilspidses til en ligefrem Bebrejdelse mod vor fortjente afdøde Medicinalhistoriker i en Anmeldelse i „Dagbladet“ af 7de April, hvori forøvrigt udtrykkes en saa varm Sympathi og Interesse for det udkomne Skrift og derigjennem for alvorligt Arbejde i dansk Medicinalhistorie overhovedet, at vi, der sysle dermed, maa være taknemlige derfor.

Ved dette Hovedpunkt i Skriftet, Heuermanns mærkelige Uændsethed herhjemme og Aarsagerne dertil, har Anm. dvælet saa udførligt, idet dette Forhold og dets Opklaring synes at kunne gjøre Krav paa en særlig, maaske endog noget vidtrækkende Interesse. Anm. har i det Hele dristet sig til i sin Omtale af det foreliggende Skrift at lægge Beslag paa en ikke ringe Plads i Historisk Tidsskrift og kan kun til sin Retfærdiggjørelse fremhæve sin levende Interesse for Skriftet, for dets Emne og for dets Forfatter. Anm. har havt Lejlighed til at følge de Forskninger, der ligge til Grund for Fremstillingen, og har ikke kunnet andet end søge at bidrage sin Skærv til, at Udbyttet af Arbejdet kan komme til at staa for Læseverdenen i saa klart et Lys som muligt. Have de fremsatte supplerende Bemærkninger maaske tildels antaget Karakteren af kritiske Indvendinger og kunnet røbe en Mangel paa Tilfredshed med Forf.'s Fremstilling, saa er dette kun Udtryk for Anm.'s dybe Interesse for Arbejdet, der utvivlsomt fortjener den største Paaskjønnelse for den utrættelige Flid, den Grundighed og Paa-lidelighed, som præger det, for alle de talrige Detailoplysninger, det giver, og som gjøre det til et Kildeskrift, hvoraf andre Medicinalhistorikere under Beskjæftigelsen med denne Periode med Udbytte ville kunne øse. Skriftets Mangler afhænge kun af, at Forf. endnu er Begynder i medicinsk Historieskrivning, og ville sikkert komme mindre til Syne i forventede følgende historiske Arbejder af ham paa den danske Kirurgies og Oftalmologies Omraade.

Jul. Petersen.
